

ПРИКАЗИ

УДК 327::911.3(4+5)(049.3)

Младен Лишанин
*Институт за политичке
студије, Београд*

Миломир Степић,
Геополитика. Идеје,
теорије, концепције,
Институт за политичке
студије, Београд, 2016,
690 стр.

Академску сцену Србије хронично одликује драматична несразмера између заинтересо-

ваности за геополитику и продукције квалитетне монографске и уџбеничке грађе из ове области. Док се на покушаје геополитичке анализе претендује у великом делу академских, па и публицистичких материјала, број релевантних библиографских јединица на српском језику заправо је више него скроман. Ова чињеница, осим што ограничава домете одговарајућих научних анализа, такође и удаљава српске друштвене науке и бројне њихове дисциплине од глобалних токова, и то, иронично, управо у времену у коме се најављује или проглашава „повратак геополитике“ у глобалне односе.

Књига Миломира Степића *Геополитика. Идеје, теорије, концепције*, у издању Института за политичке студије, у великој мери попуњава ову празнину, исправљајући, на тај начин, својеврсну академску неправду. Реч је о студији од готово седам стотина страница, истовремено пропедеутичког и аналитичко-монографског карактера која, може се тврдити, у погледу дубине и ширине приступа представља пионирски подухват.

Између ауторовог кратког предговора и закључних разматрања, налазе се четири централна поглавља студије. У њима се, упоредо у контексту историјског и супстантивног развоја геополитике, презентују јасно класификовани подаци о њеном научном пореклу и основама, трансформацијама, примењивости на истраживање еволуције међународног система и перспективама будућег развоја.

Иако целокупна студија представља кохерентну логику и истраживачку целину, неки њени сегменти се посебно издвајају по значају – имајући у виду поменути пресек стања у домаћим токовима геополитичке науке. Овде је пре свега реч о сегменту о методологији геополитичких истраживања, у коме се елаборирају нека важна а често запостављена питања – укључујући оно о геополитичком истраживачком поступку (стр. 50-52) или специфичностима употребе географског метода, као и из њега проистеклих варијанти и техника у геополитичким истраживањима (стр. 42-48). Методолошка разматрања посебно су значајна јер се помоћу њих веродостојно потврђује научни карактер геополитике, уз истовремено наглашавање њене мултидисциплинарне и транс-научне природе.

У другој глави студије („Отклони геополитике“), ауторова

намера је да демонстрира еволуцију геополитике и њено постепено издвајање из окриља физичке, друштвене и политичке географије, уз осветљавање садашњих односа са овим дисциплинама (стр. 57-83). Оно што је важно нагласити – у чему Степић уверљиво успева – јесте да је реч о сталној потрази за равнотежом, између укореењености геополитичких приступа у географију, и опасности од западања у географски детерминизам (будући да, у крајњем случају, готово целокупну геополитичку науку суштински карактерише акценат на просторној/географској димензији политике, односно на утицајима географских детерминанти на исходе политичких процеса).

Такође, разматра се и војно-стратешка рецепција геополитике, а у облику геостратегије (стр. 87-114). Позната имена значајна за сва три вида класичне геостратешке мисли (копнена, поморска, ваздушна геостратегија), попут Клаузевица, Мехена и Духета овде су представљена у биографској, али и теоријској перспективи. Тиме су постављене дисциплинарне контуре геополитике као предмета истраживања, како би подухват њеног детаљног одређења био настављен у наредном одељку.

Трећи део, под насловом „Артикулисање геополитичких идеја“ бави се прегледом

целокупног историјског развоја дисциплине, почев од првобитних констатација узајамности географског и политичког у оквиру прото-геополитичких промишљања тзв. сакралне географије (значајних, пре свега, по рудиментарном установљавању до данас актуелне дихотомије таласократија/телурократија, односно поморска/копнена моћ држава), преко античких и средњовековних поимања, све до коначног формирања геополитике као кохерентне (транс) научне дисциплине. Као и у осталом тексту студије, и овде су главна научно-теоријска стремљења представљена добрим делом кроз биографије и деловање знаменитих мислилаца и аутора – што књигу чини потенцијално широко употребљивим педагошким средством.

Аутор, у четвртном и најобимнијем делу („Геополитичка мисао биполарне и постбиполарне епохе“), излаже главне правце развоја геополитике у раздобљима хладноратовског биполизма, постхладноратовског „униполарног момента“, те долазећег мултиполарног света (стр. 275-606). Ово су периоди у којима су геополитичке концепције бивале оживотворене у облику великих стратегија суперсила – мада током Хладног рата у далеко највећој мери. Постало је јасно, дакле, да геополитика свакако има поље практичне примене и изван злокобног

контекста нацистичке Немачке, који ју је претходно довео на лош глас. Мада су, крајем двадесетог века, у време апсолутне надмоћи Сједињених Америчких Држава у међународном систему, тезе о превазиђености геополитике поново добиле на значају (а у контексту прерано проглашеног „краја историје“), спољнополитичке и безбедносне стратегије великих сила писале су се, и читале, као геополитички документи *par excellence*. Тек је свест о релативном опадању моћи Сједињених Држава као глобалног представника таласократске геополитичке концепције поново у пуној мери легитимизовала експлицитно геополитичке покушаје разумевања глобалних токова – стављајући дисциплину, у исто време, пред нове и другачије изазове.

Управо о тим изазовима, били они практични или теоријски, реч је у закључном одељку студије, насловљеном „Куда иде геополитика?“ (стр. 607-643). Питања о томе како ће Сједињене Државе одговарати на изазове које постављају „три евроазијска колоса“ (Русија, Кина и Индија), далеко надилазе сферу стратешких и спољнополитичких калкулација великих сила, захтевајући широки геополитички захват, а заузврат потенцијално обogaћујући геополитичку научну апаратуру. Политичке трансформације у

међународном систему толико су учестале и дубоке, да их готово није могуће разумевати без сталне и темељне реконцептуализације појмовно-категоријалног апарата геополитике и сродних наука. Степић ово демонстрира на илустративан начин, износећи, при томе, бројне сопствене, храбре али уверљиве пројекције о будућности међународног система.

Будући „у бескрајном послу од опросторења политичког мишљења до осмишљавања политичког простора“, геополитика није имуна на бројне опасности од скретања на различите странпутице – за шта већ постоје примери кроз историју дисциплине. Према аутору, „Истинска, научна геополитика, суочена са императивом проучавања све динамичнијих и компликованијих процеса на глобалном, регионалном и локалном плану, биће успешна ако се буде разгранавала, али не стварајући будуће „отпадничке дисциплине“, већ саставне делове који ће чинити интегрални систем геополитичке науке“ (стр. 632). И даље: „Упоредо са интензивнијим развојем, појавама нових идеја, теорија и концепција, те динамичним „животним ритмом“ у истраживачком, образовном и практичном облику, неопходно је да геополитика настави да учвршћује темеље које су поставили њени очеви-оснивачи, прати путоказе корифеја

класичне и неокласичне мисли, и негује плурализам критичких и постмодерних схватања“ (Исто). Захтеви су, дакле, јасни, и постављају се у контексту опрезног оптимизма у погледу теоријских перспектива геополитике.

Поред техничке опреме, која укључује 56 географских карата, као и преко 30 различитих слика и илустрација, ваља посебно похвалити јасан и разговестан стил којим је књига писана: чак и када је реч о разматрању нешто компликованијих теоријских проблема, код Степића нема херметичног и мистификаторског пара-научног језика, већ се и најсложенија материја вербализује на најпријемчивији начин. Ова пријемчивост се, мада је студија превасходно намењена професионалном аудиторијуму, у великој мери може односити и на нешто ширу, а заинтересовану публику. Уз нужну констатацију да књига Миломира Степића дубином свог захвата превазилази капацитет и обим наставног средства, може се, ипак, наслутити и њена висока уџбеничка употребљивост.

